

Název : Civilní obrana z pohledu mezinárodního humanitárního práva

Autor : **Dr. Marek Jukl, Ph.D.**, Úřad ČČK Praha
email: jukl@upol.cz

Jednou ze základních zásad mezinárodního humanitárního práva je **povinnost bojujících stran rozlišovat** mezi vojenskými osobami a cíly na straně jedné a civilními osobami a cíly na straně druhé s tím, že **útok je přípustný jen proti osobám a objektům vojenským**.

I v případě bezvýhradného respektování této zásady však během ozbrojeného konfliktu nelze nikdy zcela vyloučit možné **ohrožení civilních osob** a jejich životních podmínek **následky bojových akcí** a konečně nezávisle na tom i **pohromami nevojenského charakteru**. Ke zmírnění těchto ohrožení se organizují činnosti, které mezinárodní právo nazývá civilní obranou (*civil defence*) a přirozeně jim **poskytuje ochranu**. Základní úprava této problematiky je předmětem I. Dodatkového protokolu (1977) k Ženevským úmluvám o ochraně obětí ozbrojených konfliktů (1949)¹.

Vymezení pojmu civilní obrany

Civilní obranou (CO) se rozumí **výkon humanitárních činností** (nikoli jediná konkrétní organizace) směřujících, jak výše uvedeno, k ochraně a pomoci **civilnímu obyvatelstvu** v případě ozbrojených konfliktů jejich důsledky či jinými pohromami. **Taxativně jsou vymezeny následující činnosti:** systém varování, evakuace, nouzové ubytování, zásobování či stravování, záchranné a likvidační práce, neprodlená oprava veřejných zařízení, boj s požáry, lékařské služby (včetně první pomoci a duchovní služby), nouzové pohřbívání, obnova a udržování veřejného pořádku, jakož i logistika uvedených činností.

Organizacemi CO se přirozeně rozumí instituce a zařízení **plnící na základě pověření úřadů** dané země² **výhradně uvedené úkoly**. Tyto organizace mohou být **civilní** nebo mohou zahrnovat i **vojenský** prvek.

Nahlédneme-li např. do české legislativy, zjistíme, že **civilními organizacemi CO v ČR jsou složky Integrovaného záchranného systému** (zák. č. 239/2000 Sb.), jak základní – tj. HZS, ZZS, PČR, odborná zdr. zařízení na úrovni FN, tak i složky ostatní) a **Český červený kříž** (zák. č. 126/92 Sb.), což přirozeně neomezuje právo státu tento okruh v případě potřeby svým aktem rozšířit.

Jeví se proto na tomto fóru účelné stručně připomenout postavení, práva a povinnosti, které organizacím CO dle mezinárodního humanitárního práva v případě ozbrojeného konfliktu náleží.

---

¹ stručný přehled ustanovení Ženevských úmluv ve znění Dodatkových protokolů (publikace Úřadu ČČK Praha) lze nalézt na stránce <http://www.cck-cr.cz/Cinnost/MHP/Konvence.htm>

² toto pověření je evidentně nutné – jedině tak může stát zajistit, že daná organizace skutečně tyto úkoly plní a má právo na dále uvedenou ochranu

V tomto příspěvku nebude řešeno **specifické** postavení **zdravotnických jednotek** a jejich personálu.

Ochrana civilní obrany

Organizace CO (personál, budovy a další materiál) **nesmí být za žádných okolností předmětem útoku** (či násilnosti) a musí být chráněny před jeho následky. Činnost CO musí být stranami konfliktu umožněna (s výjimkou toliko naléhavé vojenské nutnosti, na druhé straně se naopak předpokládá např. sjednání příměří). Tato ochrana náleží i občanům, kteří úkoly CO plní na základě **výzvy** příslušných orgánů veřejné moci.

Na **okupovaném území** přebírá odpovědnost za obyvatelstvo okupant - okupační moc proto nejen nesmí nutit personál CO **k jiné činnosti**, ale činnost organizací CO musí **umožňovat** (okupant nesmí např. rekvírovat vybavení či budovy CO) a **podporovat**. I za této situace plní organizace CO své úkoly **nestranně** – bez ohledu na příslušnost postižených. Okupant přirozeně nesmí příslušníky CO jakkoli postihovat za jejich činnost.

Úkoly CO jsou vymezeny taxativně. Překročení meze poslání CO – provádění **činnosti škodící nepříteli** (špionáž, přeprava zbraní apod., ale i např. oprava kasáren vlastní strany) má za následek (po marném varování) **zánik ochrany** poskytované mezinárodním humanitárním právem jednotkám, materiálu a personálu CO.

Nepřítele **nepoškozuje**, jestliže je personál CO ozbrojen lehkými zbraněmi k sebeobraně či udržení veřejného pořádku, řídí-li činnost CO vojenské orgány, je-li vojensky organizována, je-li vojenský personál trvalou součástí CO (viz dále), či poskytuje-li CO pomoc zároveň i obětem z řad vojenských **osob**.³

Rozeznávací znak civilní obrany

Pro označení organizací CO (a jejich personálu) se užívá **mezinárodní rozeznávací znak CO**, kterým je rovnostranný modrý trojúhelník na oranžovém pozadí. Je povinností každé strany personál, budovy a materiál **výlučně určený pro plnění úkolů CO** tímto znakem označit (v dostatečné velikosti). Personál v oblastech bojů a okupovaných územích musí být vybaven oficiálním průkazem. I v době míru náleží veřejné moci dohled nad užíváním znaku – lze jej užít jen pro CO. Jeho zneužití v době konfliktu je **trestným činem**.

Zde podotkneme, že např. práce na zasažených vojenských objektech v době konfliktu jsou mimo chráněné poslání CO a příslušná složka CO při nich znaku **nesmí použít**.

---

³ naproti tomu **zdravotnická pomoc** je chráněna i tehdy směruje-li výhradně vůči vojenským osobám

Vojenský personál civilní obrany

Jak jsme již uvedli, může být součástí organizace CO vojenský personál (v ČR jde o známé zsv CO). Krom obecných podmínek pro personál CO zde však pro jeho zařazení do struktury CO platí jisté **specifické podmínky**. Především musí být toto zařazení časově **trvalé**. Vojenský personál musí být od ostatních příslušníků ozbrojených sil zřetelně odlišen – minimálně viditelným znakem CO a průkazem CO. Vojenský personál lze použít **pouze na území vlastní strany**.

Vojenská osoba má za **povinnost** nepřekročit meze poslání CO – dopustí-li se aktu škodícího nepříteli, jde o porušení mezinárodního práva, které může být i válečným zločinem.

V případě zajetí má vojenský personál status válečného zajatce. Může být použit pro úkoly CO, ale jen na vlastním území a není-li uvedena práce nebezpečná.

Civilní organizace CO – součást zahraniční pomoci

Vycházíme-li z obecné zásady mezinárodního humanit. práva, dle níž musí civilnímu obyvatelstvu být poskytnuta humanitární pomoc, nepřekvapí nás, že stát, který není v konfliktu zúčastněn, může některé ze stran konfliktu **nabídnout materiál a personál** své **civilní** organizace CO. Tento akt podléhá **toliko oznámení** protějščí straně a nepředstavuje vměšování do konfliktu.